

Bir Adam Bin Kahkaha

Palyaço

Hiç sirke gittiniz mi? Sirklerde çeşitli numaralar yapan hokkabazlardan, yükseklerde inanılmaz beceriler gösteren trapezcilere dek pek çok hoş gösteri sunulur. Yine de bir sirkin olmazsa olmazıdır palyaçolar. Beyaza boyanmış yüzleri, yüzlerindeki hüznle karışık neşeli ifade, ayaklarında kocaman ayakkabılar ve üzerlerindeki komik giysilerle palyaçolar, insanları neşelendirmek için numaralar yaparlar. Doya doya gülmek için palyaçolardan iyisi olabilir mi? Peki, kimdir palyaço? Nasıl palyaço olunur, palyaçolar neler yapar, kaç çeşit palyaço vardır? Eğer bunları merak ediyorsanız gelin birlikte geçmişten günümüze bir yolculuk yapalım ve bu neşeli insanların öyküsünü öğrenelim.

Sarsak adımlarla oradan oraya koştu-
ran, kimi zaman düşüp kalkan, kimi za-
man komik öyküler anlatıp şaka yapan,
kimi zaman şaşırtıcı gösterilerle seyir-
cileri eğlendiren kişiler palyaçolar.
Onlara pantomim ya da sirk gösteri-
lerinde rastlıyoruz. Palyaço sözcüğü
dilimize İtalyanca'dan girmiş, orijinali
“pagliaccio”

Günümüzde gösteri yapan palya-
çoların birkaç değişik türü var. Bir gös-
teri sırasında palyaçolar, buna göre ha-
reket ediyorlar. Bilinen en yaygın palyaçolar “be-
yaz yüzlü” olarak adlandırılanlar. Palyaço dendi-
ğinde aklımıza ilk onlar gelir. Sıklıkla sirklerde gö-
rebileceğimiz bu palyaçolar, gösteri sırasında
yanlarındaki diğer palyaçolara liderlik yapar, gös-
teriyi yönetir. Başka bir deyişle seyircinin önün-
de, gösterinin yıldızı onlardır. Makyajları, temelde
beyaz bir boyadan oluşur. Yüzlerine sürdükleri
beyaz boya, kendi yüz ifadelerini ve mimiklerini
gizler. Boya, palyaçoların yüzlerine taktıkları bir
maske gibi düşünülebilir. Palyaço, bu boyanın
üzerine, istediği yüz ifadesini renkli boyalarla çı-
zer. Telaşlı, aptal, dağınık, üzgün ifadeler bu mak-
yajla belirlenir. Seyircilerin çok uzaktan fark et-
mesi için abartılı ifadeler verirler. Saçlar
için kullanılan renkli peruklar ya da palya-
çonun kelmış

gibi görünmesi için kumaş başlığı da bu
makyajın içine katabiliriz.

Palyaçoların kökeninin Eski Yu-
nan tiyatrolarına kadar uzandığı
söyleniyor. Eski Yunan tiyatrola-
rında, sahne ışığı günümüzdekine
göre çok daha sönüktü. Elektriğin ol-
madığı dönemlerde, sahnenin görün-
mesi modern tiyatro sahnelerine göre
çok daha zordu. Palyaçoların yüzlerine, loş
ışıkta görülmesi kolay beyaz boya sür-
me geleneklerinin başlangıcında bunun
da etken olduğu söyleniyor. Ortaçağda saray soy-
tarılarının yaptıkları şaklabanlıklar da günümüzde-
ki palyaçonun ilk hallerinden biri olarak düşünüle-
bilir. Renkli giysiler giyen, başına çingiraklı komik
şapkalar takan soytarılar, kralı ve saray halkını eğ-
lendirmekle görevliydi. İtalyan geleneksel tiyatro-
su “commedia dell’arté” oyuncularının da zaman-
la değişerek modern palyaçoyu etkilediği biliniyor.
Tıpkı bizim geleneksel tiyatromuz ortaoyununda
olduğu gibi bu tiyatrodada da özel giysiler giyen belli
kahramanlar bulunuyor. Pierrot, Harlequin, Co-
lumbine gibi kişilikler zamanla değişerek palyaço-
ya dönüşmüş. Eskiden bir palyaçonun giymesi ge-
reken giysiler, tıpkı “commedia dell’arté” oyuncu-
larında olduğu gibi önceden belirlenmişse
de, günümüzde palyaçolar oyunlarına
uygun giysileri giyiyorlar.

Bir diğer palyaço türüyse “Auguste”. Başlı başına özelliklere sahip olan Auguste türü palyaçolar, beyaz yüzlülere göre daha aptal görünümlü ve daha kaba şakalar yapıyorlar. Daha çok sersemce hareketleriyle, beceriksizce yürüyüp, düşmek gibi hareketler onların gösterilerinde daha ön plana çıkıyor. Abartılı hareketleriyle belki de en sevilen palyaçolar da onlar. Makyajları da beyaz yüzlülerden farklı. Onlar, makyajlarına, yüzlerine beyaz boya sürmek yerine, ten rengi boyalar sürek başlıyorlar. Daha gösterişli renkler ve kocaman bir ağız, büyük gözler, kırmızı burun gibi yüz hatlarının abartıldığı bir makyaj onlarınki. Giydikleri giysilerle ilgili özel bir kural yok. Ama onların oyunu abartıya dayandığı için birbiriyle uyumsuz görünen, partial giysiler, çok geniş yakalı ceketler, normalden büyük gözlükler, kocaman ayakkabılar giyerler. Öyle ki çoğu zaman Auguste hiçbir şey söylemez, yalnızca tipine ya da yaptıklarına bakıp güleriz. Auguste tiplemesinin tarihi çok da eski değil; 20. yüzyılın başlangıcına dayanıyor. Albert

Auguste palyaço

Fratellini ve Lou Jacobs gibi ünlü palyaçolar bu işin öncülüğünü yapmışlar. Fratellini Kardeşler, dönemlerinde çok ünlü olan palyaçolarmış. Albert Fratellini, kendini kardeşlerinden ayıra-

cak bir makyaj yapmaya başlamış ve ortaya beyaz yüzlü palyaçodan farklı bir kişilik çıkmış. Bugün palyaçolarla özdeşleştirilen kırmızı burunları da ilk kullanan

Albert Fratellini. Bununla birlikte Auguste’le ilgili anlatılan yaygın bir öykü daha var. 1869 yılında, bir sirkte gösteri yapan Tom Belling adında bir akrobatla ilgili bir öykü bu. Bir gün Belling, sahnede kullanacağı sopaları kaybettiği için gösterinin yönetmeni tarafından cezalandırılır. O da sahne arkasında yönetmenin büyük giysilerini giyerek onun taklidini yapar ve arkadaşlarını eğlendirir. Ne var ki o sırada yönetmenin odaya girmesiyle zor durumda kalır. Belling önde, yönetmen arkada bir kovalamaca başlar. Üzerindeki giysiler bol geldiği için Belling, sarsak hareketlerle kaçmaya çalışır. Yönetmenden kurtulamayacağını anlayınca sahneye fırlar ve koşuşturma sahnede de sürer. Bunu, gösterinin bir parçası olarak düşünen izleyiciler, sürekli düşüp kalkan, sarsak hareketlerle kaçmaya kalkan bu adama çok gülerler. Yönetmenin Belling’in arkasından “auguste” (Fransızca’da aptal anlamına gelir) diye bağırmasıyla da

bu kişiliğin adı konulmuş olur. Sirk dünyasında sıkça anlatılan bu öyküyü kimileri gerçek, kimileri de uydurma olarak görüyor. Bunun yanında Belling’in aslında çok da başarılı bir palyaço olduğu biliniyor. Zaten bir süre palyaçoluğu bira-

Beyaz yüzlü palyaço

kıp sihirbaz olarak çalışmaya başlamış.

Bir diğer palyaço tipiye, “serseri” olarak adlandırılıyor. Bunlar, az makyaj yapan, ama son derece dağınık, kılıksız görünen palyaçolar. Üzgün palyaçolar olarak da bilinen bu tipler, yırtık pırtık elbiseleri ve başlarına sürekli kötü şeylerin gelmesiyle biliniyorlar. Diğer palyaçoların yanında, belli bir öyküye bağlı olarak skeçler oynayan “serseri” palyaçolar, ilk başlarda kaderin sillesini yemiş gibi görünür. Çeşitli yanlışlıklar onları bulur, ama genellikle oyunlar mutlu sonla biter. Bu tür kişiliklerin yer aldığı oyunlar sıklıkla ABD’de oynanıyor. Avrupa sirklerinde “serseri” türü palyaçolara daha az rastlanıyor. ABD’de bu kişiliğin en modern yorumcularından biri Charlie Chaplin’di. Beyaz perdeye uyarladığı Şarlo ve

Calvero gibi tiplerle büyük üne ulaştı.

Geçmişten günümüze palyaçolar değişik biçimlerde gösteriler yaptılar, farklı giysiler giydilerse de yaptıkları iş genelde aynı kaldı: insanları eğlendirmek, güldürmek. Günümüzde ünlü sirkler biraz da ünlü palyaçoları yüzünden aranıyor. Sözcülimi, Moskova Devlet Sirkisi’nin palyaçosu Oleg Popov, çağımızın en beğenilen palyaçolarından biri olarak kabul ediliyor. Moskova Devlet Sirkisi başarısını biraz da ona borçlu.

► **Gökhan Tok**

Kaynaklar:

<http://www.clown-ministry.com/History/clown-type-whiteface.html>
www.clown-ministry.com

